

ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ПОСТКРИЗОВОГО ПЕРІОДУ

Тарасюк М.В.

Предметом роботи є економічні відносини, що виникають з приводу формування та використання фондів фінансових ресурсів домогосподарств.

Метою роботи є визначення сутності фінансів домогосподарств та обґрунтування змісту та способів прояву їхніх функцій у ринковій економіці посткризового періоду.

Методологія проведення роботи. Робота виконана за результатами дослідження сучасних наукових поглядів на визначення сутності та функцій фінансів домогосподарств, проведення їх критичної оцінки; дослідження практики організації фінансових відносин домогосподарств в Україні.

Результати роботи. Визначено сутність та обґрунтовано роль фінансів домогосподарств у забезпеченні економічного розвитку країни, окреслено їхні особливості. Наведено авторський підхід до визначення сутності фінансів домогосподарств обґрунтовано ціль їх функціонування. Обґрунтовано основні функції фінансів домогосподарств та визначено форми їх прояву у ринковій економіці посткризового періоду. Визначено зміст активних та пасивних заощаджень домашніх господарств та їх особливості. Розкрито зміст основних видів фінансових взаємовідносин домогосподарств. Визначено особливості формування доходів домашніх господарств та принципи їх розподілу між усіма членами домогосподарств. Обґрунтовано основні положення порядку планування та здійснення різного роду видатків домогосподарств на задоволення загальних та індивідуальних потреб його членів. Наведено ключові принципи та деякі вимоги, які слід враховувати при формуванні бюджету домогосподарства.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень у сфері фінансів домогосподарств, формування основних напрямків державної політики регулювання фінансових відносин домогосподарств.

Висновки: домашні господарства у фінансовій сфері виконують передусім такі функції: ресурсоутворюючу, розподільчу, заощаджувальну та контрольну. Фінанси домогосподарств відіграють важливу роль у суспільному відтворенні, що полягає у забезпеченні фінансовими ресурсами безперервності процесу відтворення робочої сили та створенні підвалин для інвестиційного розвитку національної економіки.

Ключові слова: *фінанси домогосподарств, функції фінансів домогосподарств, доходи домогосподарств, витрати домогосподарств, активні та пасивні заощадження, бюджет домогосподарства, фонд споживання, фонд заощаджень.*

ФУНКЦИИ ФИНАНСОВ ДОМОХОЗЯЙСТВ В РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ ПОСТКРИЗИСНОГО ПЕРИОДА

Тарасюк М.В.

Предметом работы являются экономические отношения, которые возникают по поводу формирования и использования фондов финансовых ресурсов домохозяйств.

Целью работы является определение сущности финансов домохозяйств и обоснования содержания и способов проявления их функций в рыночной экономике посткризисного периода.

Методология проведения работы. Работа выполнена по результатам исследования современных научных взглядов на определение сущности и функций финансов домохозяйств, проведения их критической оценки; исследования практики организации финансовых отношений домохозяйств в Украине.

Результаты работы. Определены сущность и обоснована роль финансов домохозяйств в обеспечении экономического развития страны, очерчены их особенности. Приведен авторский подход к определению сущности финансов домохозяйств, обоснована цель их функционирования. Обоснованы основные функции финансов домохозяйств и определены формы их проявления в рыночной экономике посткризисного периода. Определено содержание активных и пассивных сбережений домашних хозяйств и их особенности. Раскрыто содержание основных видов финансовых взаимоотношений домашних хозяйств. Определены особенности формирования доходов домашних хозяйств и принципы их распределения между всеми членами домохозяйств. Обоснованы основные положения порядка планирования и осуществления разного рода расходов домохозяйств на удовлетворение общих и индивидуальных потребностей его членов. Приведены ключевые принципы и некоторые требования, которые следует учитывать при формировании бюджета домохозяйства.

Отрасль применения результатов: организация и проведение научных исследований в сфере финансов домохозяйств, формирование основных направлений государственной политики регулирования финансовых отношений домохозяйств.

Выводы: домашние хозяйства в финансовой сфере выполняют прежде всего такие функции: ресурсобразующую, распределительную, сберегательную и контрольную. Финансы домохозяйств играют важную роль в общественном воспроизводстве, которая заключается в обеспечении финансовыми ресурсами непрерывности процесса воспроизводства рабочей силы и создании фундаментов для инвестиционного развития национальной экономики.

Ключевые слова: финансы домохозяйств, функции финансов домашних хозяйств, доходы домохозяйств, затраты домохозяйств, активные и пассивные сбережения, бюджет домохозяйства, фонд потребления, фонд сбережений.

FUNCTIONS OF FINANCES OF HOUSEKEEPING ARE IN MARKET ECONOMY OF POST-CRISIS PERIOD

Tarasyuk M.V.

By Object of the work are economic relations that arise up concerning forming and use of funds of financial resources of household.

The aim is to define the essence of household finances and validation of content and ways to show their functions in a market economy post-crisis period.

The methodology of the work. The work was the study of modern scientific views on the definition of the nature and function of household finances, carrying out their critical evaluation, research practice of the organization of financial relations households in Ukraine.

The essence of the results and justify the role of household finances in the economic development of the country, outlined their features. An author's approach to the definition of household finances, justified purpose of their operation. Substantiated the basic functions of household finances and determine the forms of their manifestation in the

market economy post-crisis period. The content of active and passive household savings and their features. Disclosed the content of the main types of financial relationships of households. The features of the formation of household income and the principles of their distribution among all members of the household. Justified by the main provisions of the order of planning and implementation of all kinds of household expenditure to meet the general and the individual needs of its members. Are the key principles and some of the requirements that should be considered in the formation of the household budget.

Sphere application of the results: the organization and carrying out research in the field of household finances, the formation of state policy for regulating financial relations households.

Conclusions: The households in the financial sector performed primarily the following functions: formation resources, distribution, savings and control. Finance households play an important role in social reproduction, which is to ensure the continuity of the financial resources of the reproduction of labor power and the creation of foundations for investment development of the national economy.

Key words: *finances of households, functions of finances of households, profits of households, expense of households, active and passive economies, budget of households, fund of consumption, fund of economies.*

Постановка проблеми. Сповільнення темпів зростання у вітчизняній економіці особливо актуальним робить активізацію процесів залучення додаткового обсягу інвестиційних ресурсів. Важливим джерелом інвестицій у країнах з ринковою економікою, поруч з фінансовими ресурсами держави, суб'єктів господарювання, міжнародних фінансових організацій є грошові заощадження домашніх господарств.

Розуміння механізму та особливостей функціонування фінансів домашніх господарств створить сприятливі умови для застосування ефективних заходів держаної фінансової політики, спрямованої на переведення заощаджень населення із неорганізованої форми існування (пасивні заощадження) в організовану форму їх здійснення (активні заощадження). Це, у свою чергу, сприятиме зростанню суми інвестиційних ресурсів в національній економіці та забезпечить активізацію процесів економічного зростання.

Крім того, фінанси домогосподарств мають вплив не тільки на створення додаткових інвестиційних ресурсів в країні, а й на інші соціально-економічні процеси. Зрозуміти роль досліджуваної економічної категорії у забезпеченні економічного та соціального розвитку дозволить визначення функцій фінансів домогосподарств та механізму їх реалізації в ринковій економіці посткризового періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем функціонування фінансів домашніх господарств присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Найвагоміші напрацювання в даній сфері мають такі науковці: М.А. Абрамова, Л.С. Александрова, В.В. Вітлінський, В.В. Глухов, В.В. Іванов, В.В. Ковальов, М.А. Мосесян, А.Є. Сурінов, В.М. Федосов, С.І. Юрій, Ю.А. Янель та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій з проблем фінансів домогосподарств, нині відсутні ґрунтовні наукові розробки, які відображають особливості реалізації функцій фінансів домашніх господарств у ринковій економіці у посткризовий період.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності фінансів домогосподарств та обґрунтування змісту та способів прояву їхніх функцій у ринковій економіці посткризового періоду, що дозволить у більшій мірі усвідомити значення розвитку даної сфери фінансових відносин у забезпеченні стабільного соціально-економічного розвитку. Для досягнення поставленої мети в статті було вирішено такі завдання: досліджено сучасні наукові погляди на визначення сутності та функцій фінансів домогосподарств, проведено їх критичну оцінку; досліджено практику

організації фінансових відносин домогосподарств в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активні наукові дослідження проблем функціонування фінансів домогосподарств були започатковані вітчизняними науковцями не досить давно, що і спричинило не достатню розвиненість понятійно-категорійного апарату досліджуваної сфери економічних відносин. Це стосується і визначення переліку функцій та форм їх прояву у сучасній ринковій економіці.

Роль домашніх домогосподарств у сучасній ринковій економіці неможливо переоцінити. Так, за рівнем їхнього інвестиційного потенціалу домашні господарства можуть бути порівняні із державним та корпоративним секторами. Так, в Японії заощадження домашніх господарств за оцінками експертів складають близько 245% валового внутрішнього продукту, у США – 300%, у Франції – 135% [1].

Крім того, значення домашніх господарств у ринковій економіці проявляється і через інші функції, які виконують їхні члени:

- домашні господарства є кінцевим споживачем більшості товарів та послуг, що виробляються в економіці, а отже вони забезпечують формування споживчого попиту, створюючи таким чином умови для функціонування усього ринкового механізму;
- важливе значення домашні господарства мають при формуванні доходів бюджетів усіх рівнів у нашій країні завдяки сплаті податків, зборів (обов'язкових платежів);
- в сучасних умовах домашні господарства відіграють і виробничу функцію, що пов'язано із розвитком внутрішньої виробничої діяльності, яка проводиться окремими членами домогосподарств шляхом створення ринкових підприємств без створення юридичної особи (фізичні особи - підприємці);
- найважливішою – стратегічною функцією домашніх господарств, з точки зору їх ролі у суспільному виробництві, є забезпечення безперервності відтворення людського капіталу, пропозиція робочої сили на ринку праці, акумулювання та генерація нових знань, створюючи, таким чином, умови для розвитку економіки знань.

Саме значний інвестиційний потенціал, значний вплив інвестицій домашніх господарств на соціально-економічний розвиток країни, а також інші аспекти функціонування домашніх господарств змусили вітчизняних науковців звернути увагу на дослідження проблем даної елементу фінансової системи країни [2] та почати активні наукові пошуки.

В сучасній економічній літературі існує сучасна поліфонія наукових поглядів на визначення сутності фінансів домашніх господарств. Так, В.О. Кузенкова [3] під фінансами домашніх господарств пропонує розуміти доходи, що формуються з оплати праці, різноманітних трансфертів з інших секторів економіки, а також доходів від власності, підприємницької діяльності та іншої діяльності. На нашу думку даний підхід є помилковим, оскільки фінанси домашніх господарств асоціюються автором із джерелами формування фінансових ресурсів домашніх господарств.

Більш вдалою є точка зору на визначення сутності фінансів домогосподарств наведена в роботі А.М. Бабич та Л.М. Павлової [4]. На думку дослідників фінанси домогосподарств виступають одним із елементів фінансової системи та являють собою сукупність грошових відносин, що формуються з приводу формування та використання сімейних бюджетів. Але даний підхід також не позбавлений дискусійних положень. По-перше, автори визнають фінанси домогосподарств не як підсистему фінансової системи держави, а як її елемент, що звужує розуміння сутності даної економічної категорії. По-друге, А.М. Бабич та Л.М. Павлова зводять розуміння сутності фінансів домогосподарств виключно з приводу формування бюджетів одного з елементів фінансів домогосподарств – сімейних бюджетів. Натомість відомо, що до складу домашніх господарств можуть входити як одна сім'я, так і декілька сімей, або окремих індивідів.

Досить вдало вирішив недоліки попереднього наукового підходу до визначення сутності фінансів домашніх господарств С.А. Белозеров [5], на думку якого фінанси

домашнього господарства – це сукупність економічних відносин з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових коштів, у які вступають домогосподарства та його окремі учасники у процесі своєї соціально-економічної діяльності. Таким чином, фінанси домогосподарств є економічною категорією, що характеризує об'єктивні економічні відносини що відбуваються в суспільстві.

В.В. Ворошило [6] визнає фінанси домогосподарств частиною фінансів суспільства у цілому яка являє собою економічні грошові відносини з формування та використання фондів грошових коштів, з метою забезпечення матеріальних та соціальних умов життя членів господарства та їх відтворення. Натомість, слід зазначити, що не усі доходи домашніх господарств формуються у грошовій формі, а можуть формуватися у вигляді результатів ведення підсобного господарства.

Підсумовуючи викладене, можливо сформулювати авторське визначення сутності фінансів домогосподарств. Отже, фінанси домогосподарств являють собою фінансові відносини, що виникають між учасниками домашнього господарства та зовнішніми суб'єктами з приводу формування та використання загальних фондів фінансових ресурсів (страхового фонду для можливості підтримання достатнього рівня споживання при зміні життєвих обставин, фонду для здійснення значних матеріальних витрат у майбутньому, фонди фінансових ресурсів призначені для подальшого інвестування та ін.), що мають різне цільове призначення.

Для забезпечення функціонування домогосподарства його члени повинні забезпечити формування необхідного обсягу фінансових ресурсів для забезпечення фінансування загальних для домогосподарства витрат.

Посилення впливу ринкових економічних відносин на життєдіяльність домогосподарств підвищило необхідність побудови оптимальних фінансових взаємовідносин між членами не тільки домогосподарства, але й родини, що обумовлено необхідністю фінансування спільних витрат. Участь конкретної особи в домогосподарстві та родині робить актуальним дослідження ще й персональних фінансів внаслідок необхідності формування фінансових ресурсів для задоволення не тільки особистих потреб, а й для фінансування витрат пов'язаних із участю у домогосподарстві [7].

При формуванні бюджету слід враховувати, що у кризових умовах домашні господарства намагаються у будь-який спосіб наростити обсяг доходів, що пов'язано з тим, що у кризовий період сума споживчих витрат зростає за умови збереження якісних характеристик споживання. З метою забезпечення зростання суми первинних доходів члени домогосподарств вживають заходів щодо диверсифікації джерел формування доходів, можуть залучати до зовнішніх економічних зв'язків усіх його членів, намагаються збільшити суму доходи із вже існуючих джерел його формування, а також розширити перелік джерел надходження фінансових ресурсів. Актуальним для домогосподарств країн, що перебувають у посткризовому періоді є формування доходів у натуральній формі.

До основних факторів, які нині мають сильний вплив на функціонування фінансів домогосподарств в Україні можливо віднести наступні:

- транзитивний характер економічних відносин в Україні, що підвищує роль доходів отриманих членами домашніх господарств від підприємницької діяльності, фінансових операцій і нерухомості та супроводжується активними процесами появи прошарку фізичних осіб – власників капіталу, які повинні відігравати важливу роль у формуванні інвестиційного капіталу в нашій державі. Проте, нестабільність загальної політичної та макроекономічної ситуації призводить до відтоку вітчизняного приватного інвестиційного капіталу в країни зі стабільними економічними умовами. В Україні процес формування фондів фінансових ресурсів домашніх господарств знаходиться у сильній залежності від зовнішніх факторів, внаслідок значної залежності нашої економіки від результатів роботи експортно-орієнтованих галузей

економіки, від надходження інвестиційних ресурсів від іноземних інвесторів та від кон'юнктури світового ринку енергетичних ресурсів;

- високий рівень доларизації національної економіки, що в свою чергу обумовлює високу питому вагу валюти у заощадженнях, доходах та витратах населення. Схильність населення до широкого використання в обігу іноземної валюти обумовлюється недовірою до економічної політики держави та тривалим періодом в історії нашої країни протягом якого відбувалися значні інфляційні процеси. Крім того, доларизація пасивних заощаджень населення обумовлюється також нестабільністю грошових надходжень до фінансових фондів домогосподарств та інфляційними очікуваннями населення;

- значну роль у формуванні доходів домашніх господарств України все ще мають тіньові доходи, що отримані як у вигляді заробітної плати найманих працівників, так і у вигляді підприємницького прибутку. Причиною такої ситуації є недостатній рівень контролю з боку органів державної влади як за доходами домашніх господарств, так і за витратами їхніх членів. Тіньові доходи від оплати праці використовуються населенням передусім для фінансування поточних витрат домашніх господарств, а більший за розмірами тіньовий підприємницький прибуток легалізується за кордоном та складає інвестиційною основою для розвитку зарубіжних економік.

Превалювання економічних інтересів у взаємовідносинах, що склалися в середині домогосподарства обумовлюється особистою фінансовою залежністю членів домогосподарства:

- які ще не набули можливості виходити на ринок праці, а отже і формувати особистий бюджет,
- які втратили працездатність, а отже, особливо у вітчизняних реаліях, не можуть самостійно сформувати достатній персональний бюджет для задоволення на мінімальному рівні усіх особистих потреб.

Вищеописані відносини є проявом ресурсоутворюючої функції фінансів домогосподарств, проявом якої є формування необхідного для нормального функціонування домашнього господарства обсягу фінансових ресурсів.

Фінанси домогосподарств здійснюють розподіл грошових доходів, а в окремих випадках і доходів отриманих у натуральній формі, у середині домашнього господарства забезпечує виконання ними основного їхнього соціального завдання – забезпечення безперервності процесу відтворення робочої сили як визначального виробничого фактора [8].

Враховуючи особливості функціонування домашніх господарств, їх суспільну роль та значення у економічній системі держави основною ціллю їх функціонування можливо визначити достатнє формування та оптимальне використання фінансових ресурсів задля задоволення загальних для всіх членів домогосподарств цілей та завдань та виконання їхнього суспільного призначення.

На рівень виконання членами домогосподарства визначеної вище цілі впливають декілька основних характеристик: кількість та вікова структура членів домогосподарства, рівень їхніх доходів, соціальний статус, менталітет, освітньо-кваліфікаційний рівень, розвиненість та структура потреб тощо. Інтегральна оцінка наведених показників формує комплексний показник благополуччя домогосподарства – його фінансовий статус.

У зв'язку з тим, що в ході життєвого циклу домогосподарства його фінансовий статус може змінюватися нагальним для його членів є не тільки поточне фінансове планування бюджету, а й формування довгострокових фінансових планів з урахуванням можливих коливань доходів окремих членів домогосподарства (індивіда, родини), а отже і зміни рівня добробуту.

До фінансових відносин громадян відносяться їх грошові відносини зі всіма контрагентами [9]. Отже, планування потребують всі види фінансових відносин в які

вступає домогосподарство та окремі його члени в ході життєдіяльності, а саме фінансові відносини між:

- окремими членами всередині домогосподарства;
- між домогосподарством та бюджетами різних рівнів;
- між домогосподарствами та господарюючими суб'єктами;
- між домогосподарствами та фінансово-кредитними установами тощо.

Значний перелік видів фінансових відносин у які вступають домашні господарства та їх окремі члени та наявність певного підприємницького характеру обумовило те, що деякі дослідники ототожнювали домашні господарства з суб'єктами господарювання [10].

Відмітною особливістю фінансів домогосподарств є те, що фінансові відносини, які формуються в результаті їх функціонування залишаються нині практично не урегульованою з боку держави. Натомість, це не означає що держава не має дієвих важелів на формування доходів домогосподарств.

Так, наприклад маніпулюючи ставками оподаткування доходів фізичних осіб, держава має можливість впливати на суму фінансових ресурсів, які надходять до бюджету домашнього господарства. Одночасно, грошові кошти які акумулюються в державному або місцевих бюджетах, через систему соціального забезпечення та соціального захисту населення перерозподіляються на користь домогосподарств або окремих його членів, які не мають можливості сформуванню достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення свого нормального функціонування.

Поруч із податковим законодавством, певні норми цивільного, кримінального, сімейного та інших галузей права мають вплив на доходи та видатки домашніх господарств та їхніх окремих членів.

Отже, домогосподарства та їхні окремі члени, користуються дещо більшою свободою у прийнятті фінансових рішень, що ставить їх у більш вигідні умови, порівняно з іншими макроекономічними суб'єктами.

В умовах фінансової кризи та у посткризовий період функціонування фінансів домогосподарств відбувається у складних зовнішніх умовах. Основний вплив на фінансові відносини домашніх господарств становить інформаційна невизначеність про реальний стан справ в економіці країни, складність передбачувати розвиток макроекономічних процесів та виникнення можливих економічних ризиків тощо.

Нині фінансові відносини домогосподарств є досить складними та з розвитком ринкової економіки мають тенденцію до подальшого ускладнення, що у свою чергу підвищує актуальність планування формування та використання його фінансових ресурсів.

Ступінь участі кожного члена домогосподарства у формуванні бюджету є індивідуальним та може обумовлюватися ступенем родинних зв'язків та рівнем окремих осіб у фінансуванні спільних витрат.

Члени домогосподарства, як правило, на основі досягнення консенсусу, самостійно приймають спільне рішення про необхідність та спосіб формування грошових фондів, їх величину та цільове спрямування, про час їх використання [11].

Дослідження практики організації фінансових відносин між членами домогосподарства дало можливість зробити висновок про те, що при формуванні бюджетів домогосподарств слід враховувати те що домашнє господарство може бути представлено однією сім'єю, яка самостійно визначає власну фінансову політику, джерела формування та напрямки використання бюджету. Отже, в даному випадку домогосподарство буде тотожним сім'ї та фінанси домогосподарства будуть фінансами сім'ї. В деяких випадках домогосподарство може бути представленим однією особою, а отже, персональні фінанси певного індивіда будуть тотожними фінансам домогосподарства.

Сума доходів, яку необхідно сформувати для повного фінансування видатків

домашнього господарства знаходиться в прямій залежності від потреб його членів, що можуть бути задоволені у вигляді матеріальних благ, а також сукупності послуг. Фінансові ресурси, що набуті окремими членами домогосподарства певний час можуть перебувати у власності окремого індивіда, але з часом витрачаються на задоволення потреб усіх членів домогосподарства.

При визначенні суми доходу домогосподарства слід враховувати доходи отримані не тільки у грошовій формі, а й натуральній. Звісно, що доходи у натуральній формі не можуть стати інвестиційними ресурсами та спрямовуватися у розвиток національної економіки. Даний вид доходів заміщує грошові доходи, а таке вивільнення сприяє збільшенню грошових заощаджень, а отже і інвестиційних ресурсів у національній економіці.

Узгодження економічних інтересів усіх членів домашнього господарства є важливим завданням функціонування фінансів. Завдяки фінансам домогосподарства мають можливість перерозподіляти суму загального доходу між його членами, а також змінювати частку такого доходу, що припадає на кожного конкретного члена домогосподарства. Рішення щодо частки доходу, що припадає на кожного члена домогосподарства, санкціонуються всіма його членами та ухвалюються, як правило, колегіально шляхом досягнення консенсусу. Завдяки цьому забезпечується збалансований розвиток усіх сфер функціонування домогосподарства як єдиного цілого.

Вищеописані фінансові відносини, що утворюються в середині домогосподарства є виявом розподільчої функції фінансів домогосподарств завдяки якій кожен член домашнього господарства забезпечується необхідними для його існування ресурсами, при цьому об'єктом розподілу є фінансові ресурси домогосподарства сформовані усіма його членами. Деякі дослідники [12] розподіляють розподільчу функцію фінансів домогосподарств на регулюючу та відтворювальну. Але такий розподіл є недоцільним, оскільки зміст регулюючої та відтворювальної функції у підсумку зводиться до розподілу фінансових ресурсів домогосподарства між його членами.

При формуванні загального бюджету домашнього господарства можуть виникати різноманітні форми фінансових взаємовідносин між усіма його членами [13].

Фінансові відносини домашніх господарств призводять до утворення двох основних фондів їхніх фінансових ресурсів:

- *фонду споживання* – призначається для задоволення поточних особистих потреб кожного члена домашнього господарства, а саме придбання харчових продуктів, оплата комунальних послуг, проїзд, придбання товарів промислового виробництва тощо;
- *фонду заощаджень* – призначається для утворення заощаджень для покриття значних фінансових витрат у майбутньому (оплата навчання, придбання автомобіля або житла, витрати на відпочинок тощо) та утворення капіталу домогосподарства для отамання прибутку у майбутньому.

Таким чином, заощадження являють собою частину доходів домогосподарств яка залишається у його розпорядженні після сплати передбачених податковим законодавством податків, зборів (обов'язкових платежів), зобов'язань перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування зі сплати єдиного соціального внеску та яка не витрачена на придбання харчових продуктів та промислових товарів.

Усі заощадження домогосподарств можуть використовуватися різними способами, а отже існувати у різній формі: залишатися в готівкою у національній або іноземній валюті; вкладатися у різні види товарів; формувати пасивний капітал банків; бути внесками до статутних фондів господарських товариств тощо. Всі ці

форми існування заощаджень відрізняються за рівнем впливу на показники соціально-економічного розвитку країни, а отже їх можливо поділити на активні та пасивні.

Активні заощадження населення, тобто ті, що використовуються в інвестиційній діяльності, дають можливість підвищити синергійний ефект економічного зростання не тільки держави та суб'єктів господарювання, але й самих домашніх господарств. До активних заощаджень домашніх господарств можливо віднести кошти населення на депозитних рахунках у банках, вкладення у цінні папери, участь у недержавному пенсійному страхуванні,

Пасивні заощадження населення не мають значного позитивного впливу на розвиток національної економіки, оскільки являють собою вкладення у різні види предметів розкоші (ювелірні вироби, антикваріат), кошти, що спрямовуються у валютні цінності із їх подальшим домашнім зберіганням, вкладення у нерухомість тощо. Отже, пасивні заощадження населення не створюють сприятливих умов для економічного розвитку країни. Натомість такі заощадження є фактором уповільнення економічного розвитку та втраченими можливостями для держави у цілому.

У посткризовий період та в умовах фінансових ризиків, які його супроводжують, серед населення найбільш популярними є пасивні заощадження, оскільки саме вони можуть зберегти купівельну спроможність фінансових ресурсів домогосподарства, знизити, рівень фінансових ризиків та забезпечити впевненість членів домогосподарства у майбутньому. Отже, у посткризових умовах пасивні заощадження для населення, але аж ніяк для держави, можуть стати єдиною правильною формою фінансових вкладень.

Завданням державної фінансової політики повинно стати стимулювання саме активних заощаджень населення задля процвітання економіки країни.

В умовах кризи та у посткризовий період розподіл фінансових ресурсів між фондами домашніх господарств значно змінюється. Домогосподарства намагаються передусім фінансово забезпечити свої поточні потреби, а отже частка фінансових ресурсів, що направляються до фонду заощаджень скорочується. Таким чином, знижується і обсяг інвестиційних ресурсів.

До інших причин, які знижують рівень активних заощаджень населення, зокрема, а отже і його інвестиційну активність, можливо віднести [12]:

- зниження номінальних та реальних доходів населення;
- скорочення частки доходів, що спрямовуються на заощадження;
- психологічна схильність до пасивних форм заощаджень;
- підвищення вимог до доходності інвестиційних інструментів;
- скорочення термінів інвестиційних вкладень;
- достатньо низька фінансова грамотність населення;
- недостатня поінформованість про існуючі способи інвестування тощо.

Вищеописані відносини домашніх господарств є проявом заощаджувальної функції фінансів домогосподарств, завдяки якій забезпечується інфляційний захист фінансових ресурсів, можливість здійснювати у майбутньому значні витрати на придбання товарів довготривалого споживання або певних видів послуг та забезпечити національну економіку значним обсягом інвестиційного капіталу та створити умови для переходу до стабільного економічного росту.

Важливим напрямком функціонування фінансів домогосподарств є здійснення контролю за обсягом формування та напрямками використання фінансових ресурсів. Контроль може здійснюватися в напрямку оцінки достатності формування фінансових ресурсів для задоволення всіх індивідуальних членів та загальних для домогосподарства потреб тощо.

Важливим інструментом, за допомогою якого може здійснюватися контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів домогосподарств є бюджет домашнього господарства, що дозволяє контролювати доходи та витрати, оцінювати

результати господарювання та інвестиційної діяльності.

Вищеописані відносини всередині домогосподарства є проявом контрольної функції фінансів домашніх господарств, яка забезпечує проведення контролю за формуванням та використанням грошових фондів та пропорціями розподілу фінансових ресурсів.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи викладене можливо дійти висновку про те, що домашні господарства у фінансовій сфері виконують передусім такі функції: ресурсоутворюючу, розподільчу, заощаджувальну та контрольну. Фінанси домогосподарств відіграють важливу роль у суспільному відтворенні, що полягає у забезпеченні фінансовими ресурсами безперервності процесу відтворення робочої сили та створенні підвалин для інвестиційного розвитку національної економіки. В умовах ринкової економіки члени домашніх господарств постійно ухвалюють рішення щодо управління їхніми фінансовими ресурсами, а саме: надходженням та використанням грошових коштів за обсягом та часом враховуючи при цьому різні варіанти їх використання та обираючи найбільш оптимальні варіанти на певному етапі життєвого циклу домашнього господарства. Така діяльність домашніх господарств обумовлюється зокрема тим, що надходження та витрати фінансових ресурсів рознесені у часі, існує можливість виникнення ризиків низької ефективності витрачання коштів, а отже низької корисності від прийняття певних фінансових рішень.

Список використаних джерел

1. Глухов В.В. *Сбережения и инвестиции домашних хозяйств* / В.В. Глухов // *Финансы и кредит*. – 2008. - № 19. – С. 59-63.
2. Ковалев В.В. *Финансы [Учебник]* / В.В. Ковалев. – М.: Проспект, 2007. - 448с.
3. Кузенкова В.О. *Включение финансов домашних хозяйств в государственную финансовую систему* / В.О. Кузенкова, Д.Н. Малолетко // *Сервис в России и за рубежом*. – 2011. - № 3(22). – с. 48-52.
4. Бабоч А.М. *Финансы. Денежное обращение. Кредит* / А.М. Бабоч, Л.Н. Павлова. – М.: Юнити-Дана, 2000. – 687 с.
5. Белозеров С.А. *Финансы домашних хозяйств как элемент финансовой системы [Электронный ресурс]* / С.А. Белозеров // *Дайджест-Финансы*. – 2007. - № 8(152). – Режим доступа: <http://www.roman.by/r-94482.html>.
6. Ворошило В.В. *Финансы домашних хозяйств на современном этапе развития Украины* / В.В. Ворошило // *Экономика и управление*. – 2007. - №6. – С.7-11.
7. Глухов В.В. *Специфика финансов домашних хозяйств* / В.В. Глухов // *Финансовые исследования*. – 2007. - № 14. – С. 83-86.
8. *Фінанси [Підручник]* / С.І. Юрій, Л.М. Алексеєнко, В.Г. Дем'янишин та ін. За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2012. – 687 с.
9. Абрамова М.А. *Финансы и кредит [Учебное пособие]* / М.А. Абрамова, Л.С. Александрова. – М.: ИД «Юриспруденция», 2003. – 448 с.
10. Мазная Е.А. *Домашнее хозяйство в системе экономических отношений общества [Учебник]* / Е.А. Мазная. – Самара, 2006. – 185 с.
11. *Финансы в вопросах и ответах [Учебник]* / Под ред. В.В. Иванова, В.В. Ковалёва. – М.: Проспект, 2003. – 272 с.
12. Мосесян М.А. *Функции финансов домашних хозяйств в реализации сберегательной функции населения* / М.А. Мосесян // *Вектор науки ТГУ*. – 2011. - № 2(16). – С. 305-308.
13. Глухов В.В. *Личные финансы в финансовой системе России* / В.В. Глухов. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2002. – 154 с.

References

1. Glukhov V.V. *Sberezheniya i investitsii domashnikh khozyaystv [Savings and investments of households]. Finansy i kredit [Finance and credit], no. 19 (2008): 59-63.*
2. Kovalev V.V. *Finansy: Uchebnik [Finance: A Textbook]. M.: Prospekt, 2007. 448 p.*
3. Kuzenkova V.O., Maloletko D.N. *Vklyucheniye finansov domashnikh khozyaystv v gosudarstvennyuyu finansovuyu sistemu [The inclusion of household finances in public finances]. Servis v Rossii i za rubezhom [Service in Russia and abroad]. no. 3 (2011): 48-52.*
4. Babich A.M., Pavlova L.N. *Finansy. Denezhnoye obrashcheniye. Kredit [Finance. Money circulation. Credit]. M.: Yuniti-Dana, 2000. 687 p.*
5. Belozarov S.A. *Finansy domashnikh khozyaystv kak element finansovoy sistemy [Household finances as part of the financial system]. Daydzhest-Finansy [Digest Finance]. no. 8 (2007). <http://www.roman.by/r-94482.html>.*
6. Voroshilo V.V. *Finansy domashnikh khozyaystv na sovremennom etape razvitiya Ukrainy [Household finances at the present stage of development of Ukraine]. Ekonomika i upravleniye [Economics and Management]. no. 6 (2007): 7-11.*
7. Glukhov V.V. *Spetsifika finansov domashnikh khozyaystv [Specificity of household finances]. Finansovyye issledovaniya [Financial Research]. no. 14 (2007): 83-86.*
8. Yur'iy S.Í., Alekseenko L.M., Dem'yanishin V.G. ta in. *Finansi: Pídruchnik [Finance: Tutorial]. K.: Znannya, 2012. 687 p.*
9. Abramova M.A., Aleksandrova L.S. *Finansy i kredit: Uchebnoye posobiye [Finance and credit: Textbook]. M.: ID «Yurisprudentsiya», 2003. 448 p.*
10. Maznaya Ye.A. *Domashneye khozyaystvo v sisteme ekonomicheskikh otnosheniy obshchestva: Uchebnik [Household in the economic relations of society: Textbook]. Samara, 2006. 185 p.*
11. Ivanov V.V. , Kovalov V.V. *Finansy v voprosakh i otvetakh: Uchebnik [Finance Q & A: Textbook]. M.: Prospekt, 2003. 272 p.*
12. Mosesyan M.A. *Funktsii finansov domashnikh khozyaystv v realizatsii sberegatel'noy funktsii naseleniya [Function of household finances in the implementation of the saving function of population]. Vektor nauki tol'yattinskogo gosudarstvennogo universiteta [Vector science Togliatti State University]. no. 2 (2011): 305-308.*
13. Glukhov V.V. *Lichnyye finansy v finansovoy sisteme Rossii [Personal Finance in the Russian financial system]. Vladivostok: Izd-vo Dal'nevostochnogo universiteta, 2002. 154 p.*

ДАНІ ПРО АВТОРА

Тарасюк Михайло Вікторович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів

*Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна*

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Тарасюк Михаил Викторович, доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры финансов

*Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, 02156, Украина*

DATA ABOUT THE AUTHOR

Tarasyuk Mihaylo Viktorovich, doctor of economic sciences, associate professor, professor of department of finances

*Kyiv National University of Trade and Economics
19, Kyoto street, Kiev, 02156, Ukraine*